

UMCS

UNIWERSYTET MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ
Instytut Nauk o Polityce i Administracji

Katedra Systemów Politycznych i Praw Człowieka
Prof. dr hab. Wojciech Sokół

Lublin 27 listopada 2020

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Agnieszki Pyrgiel pt. „*Mieszane systemy wyborcze (Mixed Member Proportional) i ich wpływ na reprezentatywność parlamentu: na przykładzie Niemiec, Nowej Zelandii i Lesotho*” przygotowanej w Katedrze Systemów Politycznych UŁ pod kierunkiem prof. dr hab. Alicji Stępień Kuczyńskiej

Uzasadnione są przesłanki podjęcia przez Panią mgr Agnieszkę Pyrgiel problematyki przedstawionej w tytule rozprawy doktorskiej. Problematyka mieszanych systemów wyborczych i ich konsekwencji politycznych to zagadnienie zasługujące na naukową eksplorację. Ważność wyborów z punktu widzenia ich znaczenia dla demokracji, funkcjonowania systemów politycznych, przyjmowania określonych strategii przez elektorat i komitety wyborcze sprawia, że istotną kwestią są rozwiązania zawarte w ordynacjach wyborczych (dotyczące m.in. administracji wyborczej, praw wyborczych obywateli, rozmiaru i kształtu okręgów wyborczych, struktury głosu, formuły wyborczej). Arend Lijphart stwierdził na przykład, że jedną z dwóch najważniejszych politycznych decyzji jakie stoją przed systemami demokratycznymi jest (oprócz wyboru prezydenckiej lub parlamentarnej formy rządów) decyzja na temat wyboru typu systemu wyborczego. Czy ma to być system proporcjonalny lub większościowy, czy być może mieszany łączący cechy obydwu formuł wyborczych. Systemy wyborcze bowiem w wyborach do krajowych ciał przedstawicielskich mają spełniać określone funkcje, m.in. dotyczące uzyskania w parlamencie odpowiedniej reprezentacji społeczeństwa (co dotyczy m.in. jego reprezentatywności jak i „jakości” wybranych deputowanych), zapewnienia legitymacji rządzącym, umożliwienia wykreowania sprawnego układu rządzącego. Mieszane systemy wyborcze były próbą znalezienia rozwiązania maksymalizującego pożądane funkcje wyborów poprzez połączenie zalet obydwu systemów wyborczych i ograniczenia ich negatywnie ocenianych efektów politycznych. Zweryfikowanie hipotezy M. S. Shugarta i M. P. Wattenberg, że mieszane systemy wyborcze łączą „to co najlepsze z obu światów” („*The Best of Both Worlds*”) to niewątpliwie pasjonujące

zagadnienie badawcze dla politologów reprezentujących zwłaszcza orientację empiryczną.

Wśród wielu potencjalnie możliwych wariantów mieszanych systemów wyborczych występują rozwiązania określane jako mieszane systemy proporcjonalne (Mixed Member Proportional) które stały się przedmiotem badań mgr Agnieszki Pyrgiel. Powyższe systemy wyborcze funkcjonują zarówno w dojrzałych demokracjach skonsolidowanych (np. w Republice Federalnej Niemiec czy w Nowej Zelandii) jak i w demokracjach nieskonsolidowanych (np. w Lesotho). Mieszany system wyborczy (Mixed Member Proportional) znajdował się także wśród rozpatrywanych projektów systemu wyborczego do Sejmu w Polsce. To już jeden z powodów skłaniających do zainteresowania efektami badań mgr Agnieszki Pyrgiel. Drugi, wynika z faktu, iż Doktorantka podjęła się próby analizy problematyki w oparciu o dotychczasowy dorobek nauk o polityce jak i własne doświadczenia badawcze. Trzeci powód, to sposób konceptualizacji poszczególnych kwestii problemowych związanych z badaniem mieszanych systemów wyborczych w wariantcie MMP i ich konsekwencji politycznych, oparty na nowoczesnych i poprawnie sformułowanych założeniach metodologicznych.

Z tych i innych względów przedsięwzięcie badawcze Doktorantki wydaje się ambitne i zasługuje na zainteresowanie.

1. Temat pracy i metody badawcze

Wybór tematu rozprawy doktorskiej przez mgr Agnieszkę Pyrgiel jest zatem w pełni uzasadniony. Mieszane systemy wyborcze w wariantcie Mixed Member Proportional, ich mechanizmy i efekty polityczne w kontekście reprezentatywności parlamentu mogą być przedmiotem refleksji naukowych. Rozprawa Doktorantki stanowi więc oryginalne opracowanie ważnego problemu naukowego, dzięki czemu w istotny sposób, poszerza stan badań w tym obszarze. Wybór tematu doktoratu świadczy zatem o umiejętności Autorki podjęcia naukowo istotnego przedmiotu badań.

Zakres pracy (merytoryczny, przestrzenny i czasowy) został określony w sposób nie budzący większych zastrzeżeń. Jasno sformułowany jest tytuł rozprawy, co pozwala precyzyjnie określić jej pole badawcze. Należy także podkreślić, że chociaż w tytule opracowania podkreślono, że głównym motywem rozprawy są zagadnienia związane z mieszanymi systemami wyborczymi (Mixed Member Proportional) to mgr A. Pyrgiel dokonała także analizy szerszego kontekstu tego zagadnienia, przedstawiając ogólne

refleksje na temat systemów wyborczych sensu largo. Analizie poddane zostały systemy wyborcze oraz ich wpływ na reprezentatywność parlamentu trzech zróżnicowanych pod względem geograficznym, kulturowym i politycznym państw: Republiki Federalnej Niemiec, Nowej Zelandii i Lesotho. Należy od razu podkreślić, że państwa zostały właściwie dobrane, chociaż analiza zyskałaby na uwzględnieniu dodatkowych przypadków. Sformułowanie i sposób rozumienia przez Autorkę tematu dysertacji sugeruje orientację zarówno deskryptywną jak i przede wszystkim eksplanacyjną oraz prognostyczną. Przedmiot badań, język i styl narracji, dobór teorii i metod badawczych pozwala usytuować rozprawę mgr A. Pyrgiel w ramach dyscypliny nauki o polityce i administracji.

W opracowaniu wykorzystano znane w literaturze politologicznej, zarówno zagranicznej jak i polskiej, metody badania systemów wyborczych oraz ich konsekwencji politycznych. Mgr A. Pyrgiel w analizie głównego problemu badawczego wykorzystwała wymienione w rozdziale drugim zróżnicowane wskaźniki, w tym m.in. indeksy dysproporcjonalności (Loosemore – Handby, Gallaghery), współczynnik kierunkowy linii regresji, indeks efektywnej liczby partii politycznych, indeks profilu proporcjonalności, liczbę partii reprezentowanych w parlamencie, odsetek mandatów zdobytych przez partię największą, wskaźnik malapportionmentu, itp. Dobór powyższych wskaźników jest właściwy. Należy zauważyć, że w rozdziale czwartym Autorka wykorzystywała także w analizie formatu systemu partyjnego niewymieniane w rozdziale II inne wskaźniki (m.in. współczynnik redukcji efektywnej liczby partii). W wymienionym rozdziale Doktorantka nie wymieniła również metod które w poszczególnych częściach pracy implicite znalazły zastosowanie, czyli m.in. metoda instytucjonalna, historyczna, porównawcza czy symulacyjna. Generalnie, umiejętności mgr A. Pyrgiel w zakresie adekwatnego wykorzystywania narzędzi badawczych z szeroko rozumianego instrumentarium nauk społecznych należy ocenić bardzo wysoko.

2. Kryterium doboru źródeł i literatury naukowej

Interdyscyplinarność przedmiotu badań sprawia, że literatura na temat systemów wyborczych jest bardzo obszerna. Tym bardziej, na szczególne podkreślenie zasługuje baza źródłowa rozprawy, którą cechuje różnorodność i bogactwo. Doktorantka bardzo dobrze orientuje się w literaturze przedmiotu i to zarówno w zakresie całościowego dorobku na temat systemów wyborczych jak i analiz dotyczących systemu Mixed

Member Proportional. Prezentacja wykorzystanych aktów normatywnych, artykułów i monografii naukowych, encyklopedii oraz źródeł internetowych zajęła w ramach bibliografii około 13 stron. Doktorantka podjęła więc znaczący wysiłek dotarcia do wielu źródeł i publikacji, koniecznych do powstania omawianego opracowania. Zdecydowana większość to literatura anglojęzyczna. Mgr A. Pyrgiel wykorzystwała najbardziej znane i wartościowe opracowania na temat systemów mieszanych autorstwa m.in. K. Benoita, A. Blaisa, V. Bogdanora, D. Caramani, G. Coxa, L. Diamonda, F. Ferrary i E.S. Herrona, M. Gallagera i P. Mitchella, B. Grofmana, A. Lijpharta, J. Hamana, E. Lakemana, B. Michalaka, P. Norris, M. Pierzgalskiego, B. Reilly i M. Gratschewa, G.K. Robertsa, G. Sartorioego, J. Salamona, S. E. Scarrowa, M.S. Shugarta i M. Wattenberga, W. Sokoła, T. Zittela. Doktorantka wykazała również dobrą orientację w zakresie znajomości fachowych czasopism naukowych. Na przykład, „*Electoral Studies*”, „*European Journal of Political Science*”, „*Journal of African Elections*”, „*The American Political Science Review*”, a także „*Studiów Wyborczych*”, czy „*Wrocławskich Studiów Politologicznych*”. Pełne wykorzystanie literatury nt. systemów wyborczych wykraczałoby poza formułę pracy doktorskiej. Warto jednak odnotować, że zagadnienia mieszanych systemów wyborczych były przedmiotem zainteresowania także J. Colomera, R. Katza, G. Baldiniego i A. Pappalardo, D. Farella, M.A. Griffith-Traversy, Liczne teksty dotyczące systemów wyborczych znalazły się również w drugim tomie „*Encyklopedii politologii. Instytucje i systemy polityczne*”. Analizy polityki reform wyborczych oraz politycznych konsekwencji mieszanych systemów wyborczych można również znaleźć w czasopiśmie „*Party Politics*”.

Niewykorzystane pozycje literatury przedmiotu nie miały jednak wpływu na realizację celów badawczych rozprawy doktorskiej. Dokonany przez mgr Agnieszkę Pyrgiel wybór publikacji świadczy o orientacji na temat dotychczasowego stanu badań i umiejętności wyselekcjonowania pozycji przydatnych dla podjętego tematu badań. Uważam więc, że Doktorantka wykonała pracę dającą wystarczające podstawy do wnioskowania. Nie ulega także wątpliwości, że baza źródłowa została adekwatnie dobrana do celu badania i prawidłowo wykorzystana.

3. Konstrukcja i wartość merytoryczna pracy

Struktura rozprawy jest spójna i pozwoliła na zrealizowanie celów badawczych. Recenzowane opracowanie składa się z czterech rozdziałów, poprzedzonych

merytorycznym wstępem i zwieńczonych końcowymi wnioskami, bibliografią oraz aneksem. Rozprawa liczy 206 stron, co należy odnotować z uznaniem, bowiem Doktorantka udowodniła, że potrafi syntetyzować wiedzę i wyniki swoich badań.

We Wstępie Autorka przedstawiła koncepcję pracy, zwracając m.in. uwagę na ogólny kontekst analizowanego zagadnienia, stan badań, cele rozprawy, założenia i pytania badawcze oraz hipotezy główne. Ze względu na charakterystykę metod i technik badawczych w rozdziale drugim, Doktorantka pominęła ich prezentację we Wstępie. Rozwiązanie powyższe chociaż z rozprawach doktorskich wykorzystywane jest dość rzadko, z perspektywy spójności opracowania należy uznać nie tylko za oryginalne lecz całkowicie dopuszczalne.

W pierwszym rozdziale zatytułowanym „*Teoretyczne zagadnienia systemów wyborczych*” Mgr A. Pyrgiel zwróciła uwagę m.in. na stanowiące istotną część prawa wyborczego zasady (przymiotniki) wyborcze. W dalszej kolejności przedstawiła pojęcie systemu wyborczego oraz jego elementów (formuły wyborczej, struktury głosu, rozmiaru i kształtu okręgów wyborczych). Konsekwencją powyższych rozważań było zaprezentowanie przyjętej koncepcji typów systemów wyborczych. W związku z tym, Autorka trafnie scharakteryzowała poszczególne warianty systemów większościowych, proporcjonalnych oraz mieszanych. W ramach rozdziału przeanalizowano również efekty wykorzystania systemów wyborczych, zwracając szczególnie uwagę na kwestię ich wpływu na reprezentatywność parlamentu. Omawianą część pracy można potraktować jako charakterystykę pola badawczego. W związku z tym, należy podkreślić, że chociaż rozdział nie wnosi nowych elementów do wiedzy na temat systemów wyborczych to jest interesującą syntezą dotychczasowych ustaleń oraz dobrym punktem wyjścia do analiz zawartych w rozdziale trzecim i czwartym. Rozdział pierwszy ma zatem charakter przeglądowy. Z kolei, rozdziały trzeci i czwarty posiadają charakter zdecydowanie analityczny.

Poprzedzający je rozdział drugi zatytułowany „*Metody, dane i źródła wykorzystywane w pracy*” przedstawia najważniejsze informacje dotyczące specyfiki danych poddanych analizie oraz narzędzi badawczych. Jak wspomniano wcześniej przyjęte rozwiązanie jest spójne z całością opracowania, chociaż zgodnie z tradycyjnymi ujęciami zawartość rozdziału mogłaby stanowić część Wstępu. Specyfika tego rozdziału (będącego wprowadzeniem do badań zawartych w kolejnych częściach pracy) sprawiła, że niekonwencjonalnym rozwiązaniem jest brak w nim podrozdziałów.

W rozdziale trzecim („*System wyborczy Niemiec, Nowej Zelandii i Lesotho*”) Doktorantka analizuje genezę i uwarunkowania przyjęcia systemu MMP w analizowanych państwach oraz prezentuje analizę porównawczą powyższych systemów wyborczych. Autorka charakteryzuje okręgi wyborcze wykorzystywane w systemach MMP wymienionych państw, strukturę głosu, oraz sposoby transformacji głosów na mandaty. Precyzyjnie zostały wyeksponowane podobieństwa i różnice trzech wariantów analizowanych systemów MMP, m.in. w kwestii proporcji mandatów w segmencie proporcjonalnym i większościowym mandatów nadwyżkowych i mandatów wyrównawczych, klauzul zaporowych, metod przeliczania głosów na mandaty, występowania okręgów specjalnych, itp. Rozdział jest również wartościową analizą problematyki genezy reform wyborczych w wymienionych państwach. Mgr A. Pyrgiel zwróciła uwagę m.in. na kalkulacje głównych aktorów politycznych, wpływ czynników zewnętrznych, rolę ośrodków eksperckich, wolę obywateli (wyrażaną m.in. w referendum) legitymizowaną dodatkowo dążeniem do stworzenia w danym państwie optymalnego systemu wyborczego.

W kluczowym dla rozprawy rozdziale czwartym zatytułowanym „*System Mixed Member Proportional a reprezentatywność parlamentu w kontekście danych empirycznych*” Autorka zweryfikowała przedstawione we Wstępie pytania badawcze oraz związane z nimi trzy hipotezy badawcze w świetle których: 1) *Wszystkie trzy analizowane warianty systemu Mixed Member Proportional generują wyniki w niewielkim stopniu odchyłone od proporcjonalności oraz zapewniają zachowanie równości materialnej głosu, co pozytywnie oddziałuje na jakość demokratycznej rywalizacji;* 2) *System MMP w niewielkim stopniu wpływa na koncentrację systemu partyjnego;* 3) *System MMP faworyzuje partie duże kosztem partii małych.* W celu zweryfikowania powyższych hipotez mgr A. Pyrgiel wprowadziła 12 dodatkowych pomocniczych pytań badawczych oraz cztery związane z nimi hipotezy pomocnicze. Rozwiązanie powyższe determinowane było specyfiką mechanizmów systemów MMP w Republice Federalnej Niemiec, Nowej Zelandii i Lesotho o których była mowa w poprzednim rozdziale. Przyjęta procedura badawcza bliska jest idealizacyjnej koncepcji nauki bazującej na określaniu czynników głównych i ubocznych i następnie poprzez procedury idealizacji, aproksymacji oraz konkretyzacji weryfikację przyjętych hipotez badawczych i poszukiwaniu trafnej eksplanacji.

Przyjęta procedura badawcza wymagała od Doktorantki szczególnej koncentracji

i zachowywania dyscypliny metodologicznej. Należy podkreślić, że mgr A. Pyrgiel konsekwentnie zrealizowała poszczególne etapy założonego procesu badawczego. Wykorzystując zadeklarowane wcześniej dane empiryczne i narzędzia badawcze Autorka w końcowym rezultacie postępowania udowodniła, że wszystkie trzy warianty systemu MMP generują wyniki w nieznacznym stopniu deformujące proporcjonalność wyborów. W oparciu o analizę danych zweryfikowano pozytywnie również hipotezę, że systemy MMP pozwalają na zachowanie zasady równości materialnej głosu. Analizując z kolei, wpływ systemów MMP na format systemu partyjnego Badaczka udowodniła, że w wymienionych państwach partie duże nadreprezentowane były w niewielkim stopniu. Udowodniono także, że segment większościowy systemu MMP ma tendencję (odwrotnie niż segment proporcjonalny) do koncentracji systemu partyjnego.

W kończącej część merytoryczną Wnioskach Autorka dokonała podsumowania rozważań, nawiązała do hipotez głównych i pomocniczych oraz sformułowała wnioski związane z przedmiotem badań.

Specyfika tematu pozwalała na sięgnięcie po różne rozwiązania, w zakresie przedmiotu badań, układu pracy, metody i procedury badawcze. stosowane również w znanej literaturze przedmiotu. Przyjęta konstrukcja dysertacji jest właściwym rozwiązaniem i pozwoliła na zrealizowanie postawionych zamierzeń badawczych. Jak stwierdziła Autorka, „przeprowadzone badania nie obejmują całości tematyki konsekwencji wykorzystania systemów MMP” (s.177). Dalsze badania mogłyby być na przykład poszerzone o szczegółowe korelacje pomiędzy wpływem systemów MMP i ich elementów a konfiguracją systemów partyjnych czy reprezentacją poszczególnych segmentów elektoratu (np. kobiet) w parlamentach.

Należy podkreślić, że zadeklarowane we Wstępie cele badawcze pracy zostały zrealizowane. W opracowaniu Autorka zaprezentowała znaczący materiał faktograficzny, który został uporządkowany i ujęty w ramy dość zwartych bloków tematycznych, co w efekcie zaowocowało wartościową analizą z zakresu tytułowego problemu. Dobra znajomość pola badawczego niewątpliwie pozwoliła Autorce zwrócić uwagę na istotne prawidłowości dotyczące trzech wariantów systemu MMP w RFN, Nowej Zelandii i Lesotho. Doktorantka udowodniła, że zna i rozumie problematykę systemów wyborczych zarówno w kontekście ogólnym jak i specyfikę analizowanych wariantów systemów mieszanych. Autorka rzetelnie i wnikliwie referuje nakreślony problem, wchodząc w jego meritum. Wywód prowadzony jest logicznie i kompetentnie.

Pozytywem rozprawy jest uporządkowanie wiedzy o tytułowym problemie badawczym. Przedstawienie mało znanych w literaturze polskiej danych oraz zwłaszcza ich interpretacji które pozwoliły na niezwykle rzetelnie przeprowadzoną analizę politycznych konsekwencji systemu MMP. Doktorantka wykazała kompetencje w zakresie znajomości literatury politologicznej, umiejętności syntetyzujące, a przede wszystkim analityczne. Część deskryptywna dysertacji ściśle koresponduje z częścią analityczną.

4. Kryterium poprawności formalno-językowej

Formalna strona pracy świadczy o opanowaniu przez Doktorantkę zasad pisania prac naukowych. Pozytywnie oceniam również zawartość pracy w aspekcie językowym. Opracowanie wyróżnia się nienagannym stylem, dobrą narracją i pomimo podejmowania zagadnień trudnych niekiedy w percepcji może liczyć na zainteresowanie politologów. Większość poruszanych kwestii została przedstawiona w sposób jasny i klarowny. Autorka na ogół konsekwentnie wykorzystywała przyjętą terminologię i ustalenia merytoryczne co dowodzi, że posiada umiejętność pisania opracowań naukowych.

Podobnie jak w nowoczesnych pracach naukowych z zakresu nauk społecznych w rozprawie mgr A. Pyrgiel wykorzystano liczne tabele, wykresy, zestawienia statystyczne, wzory matematyczne i przykłady zastosowania omawianych mechanizmów. Niewątpliwie podniosły one wartość opracowania, ułatwiły przeprowadzenie procesu badawczego, zapewniły przejrzystość i rozszerzyły w niektórych aspektach treść wywodów.

Zaletą opracowania jest, że Doktorantka nie ogranicza się wyłącznie do przypisów zawierające dane bibliograficzne, ale spożytkowała możliwości wynikających z różnorodnych przypisów erudycyjnych, np. porównujących, dygresyjnych, dopowiadających. Pozwalają one na rozwinięcie istotnych wątków analizy, bez rozbijania zwartości tekstu głównego.

Struktura bibliografii jest właściwa. Wartościowym elementem opracowania są m.in. wykazy skrótów oraz załączniki z rezultatami wyborczymi, obliczonymi indeksami i innymi parametrami które były podstawą do obliczeń i analiz w części analitycznej pracy. Elementy powyższe nie są dodatkiem, lecz integralną częścią pracy.

Należy podkreślić, że Autorka dokonała starannej korekty opracowania. Zatem, w pracy zdarzają się jedynie nieliczne błędy literowe, interpunkcyjne, czy stylistyczne. Do

przykładów nielicznych błędów formalnych należy brak nr wykresu na stronie 134, czy opis tabeli nr 20 (s. 158).

Niekiedy w pracy pojawiają się powtórzenia wcześniej już wyjaśnianych kwestii, np. sposobów transformacji głosów na mandaty według różnych metod. Nieprawidłowe jest również wielokrotne posługiwanie się terminem „kraj”, zamiast „państwo”. Niezależnie od faktu, że „kraj” to przede wszystkim pojęcie geograficzne to w kontekście niemieckim dodatkowo może być źródłem nieporozumień.

Wniosek

Reasumując stwierdzam, iż recenzowana rozprawa doktorska zasługuje na bardzo dobrą ocenę. Pani mgr Agnieszka Pyrgiel wybrała niezwykle interesujący i jednocześnie niełatwy problem badawczy. Doktorantka zrealizowała cele o charakterze deskryptywnym i eksplanacyjnym, oraz umiejętnie zastosowała metody właściwe dla wybranego przedmiotu badań. Z pewnością można zaliczyć ją do grona znawców problematyki, która była przedmiotem opracowania. Mgr A. Pyrgiel dokonała wnikliwej analizy tematu, czego wyrazem jest, metodycznie i naukowo uzasadniony układ recenzowanego opracowania. Sporządziła logiczny i przejrzysty program badań, określiła ich zakres tematyczny i realizowała przyjęte założenia. Recenzowane opracowanie wnosi nowe elementy do wiedzy na temat problematyki mieszanego systemu wyborczego w wariacie Mixed Member Proportional oraz może być przewodnikiem dla badaczy zainteresowanych wykorzystaniem optymalnych narzędzi i procedur badawczych w zakresie powyższych zagadnień. Dobry poziom i częściowo nowatorski charakter rozprawy, po wyeliminowaniu drobnych błędów, przemawiają za opublikowaniem jej fragmentów.

W związku z powyższym wyrażam opinię, że przedłożona rozprawa odpowiada w pełni wymogom stawianym pracom doktorskim i może stanowić podstawę do nadania stopnia doktora nauk społecznych w dyscyplinie nauka o polityce i administracji. Opowiadam się zatem za przyjęciem rozprawy doktorskiej i za dopuszczeniem Pani mgr Agnieszki Pyrgiel do publicznej obrony.

/Wojciech Sokół/